

פרק ח'

סוף דבר

1. מאז כינונה של מדינת ישראל היה כוחה בשילוב ובאיזון ההכרחיים בין טיפוח כוחה לבין ההגבלות המוסריות שנטלה על עצמה. גאוותה של מדינת ישראל, כדמוקרטיה היחידה במזרח התיכון, היתה בין השאר בכך שתופעות שליליות, כגון רצח פוליטי, אינן מצויות בתרבות החברתית והפוליטית שלה. ראינו את עצמנו משוחררים מלחצים של אלימות פנימית, שאפיינה לא אחת מדינות אחרות באזור. לא העלינו על דעתנו כי חשבונות פוליטיים או מחלוקות אידיאולוגיות יוכרעו במדינת ישראל בלחיצה על ההדק. לא האמנו כי יישוב מחלוקת אידיאולוגית נמצא בטווח של ירידה. סירבנו להשלים עם המחשבה כי שפיכות דמים בין יהודים תהפוך להיות דרך שאיש או קבוצה, ויהיו קיצוניים ככל שיהיו, תתייחס אליה כאמצעי שניתן לנקוט בו במסגרת של מאבק פוליטי-אידיאולוגי. האמנו כי כוחנו המוסרי יעמוד לנו לעצור את התהליכים השליליים.

שלוש יריות אקדח ב־4 בנובמבר 1995 שינו כליל את הנחות היסוד האמורות. מדינת ישראל שלאחר רצח ראש הממשלה מר יצחק רבין ז"ל, לא תשוב להיות מה שהיתה לפניו.

2. ועדה זו לא מונתה לחקור את הגורמים והטעמים שהביאו ליצירת תרבות חברתית ופוליטית אשר הרצח היה ביטוייה. היא לא נתבקשה לתת את דעתה לנסיבות שהולידו את הרצח. זו גם אינה מלאכה שוועדת חקירה יכולה וצריכה ליטול על עצמה. הוועדה הוגבלה, בדין, לבחינת תפקוד האישים והמערכות המוסדיות שהיו ממונים על ביטחונה של ראש הממשלה.

3. ממצאינו ומסקנותינו שהובאו בדין־וחשבון זה, משקפים פגמים בחשיבה ובביצוע בתחומים נרחבים וחולשה בתרבות הניהול של רשויות השלטון. מבחינה זו משמש דין־וחשבון זה ותמרור דרך ואזהרה למוסדות רבים ושונים.

4. ועדת החקירה אינה ממצה כאמור את הצורך בבדיקה עצמית עמוקה של החברה הישראלית וחיפוש אחר התשובה לשאלות: כיצד הגענו לרצח של ראש ממשלה בישראל על-ידי מתנקס קיצוני וכיצד הפכה בכך האלימות לדרך ליישוב מחלוקות מדיניות. אין ספק שבחינה עצמית כזו חייבת להיעשות על-ידי מערכות שונות ובעיקר על-ידי מסגרות חברתיות ותרבותיות ובכללן מערכת החינוך.

הוועדה הסיקה מסקנות אישיות והמליצה המלצות מוסדיות. היא ניסתה לרדת לשורש הפגמים והחולשות שמקורם בגופים מוסדיים. תפקידה היה קשה, אך לעומת מה שמתחייב מן החברה הישראלית היה זה תפקיד מוגדר וחלקי בלבד. על החברה כולה, ובמיוחד על מוסדות החינוך שבה, לנסות ולערוך חשבון נפש כולל.

5. ההיסטוריה היהודית העתיקה ידעה במהלך הדורות רציחות פוליטיות. בתקופות שונות של תולדות עמנו חדר אמצעי זה גם למלכות ישראל ויהודה. מדינת ישראל המתחדשת חייבת ללמוד את הלקח מן ההיסטוריה היהודית.

לאחר חורבן בית ראשון היתה מחלוקת פוליטית בין שארית הפליטה שהושארה בארץ-ישראל, בראשות גדליה בן אחיקם. מחלוקת זו הוכרעה אז באמצעות רצח פוליטי (ירמיה מ ואילך).

גם חורבן בית שני לווה בשפיכות דמים בין אחים. קנאות, בריונות, ואלימות בתוך החברה היהודית, הובילו לחורבן, כפי שמתואר בסוגיית "על קמצא ובר קמצא חרבה ירושלים" (גיטין נה-נז).

אלפיים שנה לאחר מכן שבנו אל ארצנו, וחיוני שנדע לבער מתוכנו תרבות רעה שקמה בתוכנו:

"אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן-יוחאי - קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג" (ברכות ז, ב).